

CSOKONALAPOK

SZÉPIRODALOM ÉS TÁRSASÉLET KÖZLÖNYE.

TULAJDONOS SZERKESZTŐ

ORBÁN PÉTER.

Előfizetési díj: Debrecenben félévre július 3-ától december végeig 5 frt; három hónapra július 3-ától szeptember végeig 2 frt 30 kr; egy hónapra, szeptember végeig 1 ft ezüstben. **Vidéken** félévre 5 ft 45 kr; évnegyedre 2 ft 52 kr; egy hónapra 1 frt 12 kr. Előfizethetni helyben egyedül Csáthy Lajos úr könyvkereskedésében, a hol mindennemű hirdetések is elfogadtnak, miktől egy kétszer hasábozott sorért 4 p. kr. fizetetik. **Vidéken** minden es. k. postahivatalnál, a hol az előfizetés elfogadatik s az előfizetési díjt tartalmazó levél, ha ráíratik kívül, hogy hirlap-előfizetési díjt tartalmaz, ingyen küldetik a szerkesztőséghez. Előfizetést gyűjtőknek minden 10 példány után egy ingyen példány adatik. Egyes szám ára 6 ezüst kr. — Megjelenik e lap hetenként kétszer: **szerdán és szombaton** délelőtt. Szerkesztőségi szállás nagy-csapóutca 10-dik szám, hátulsó épületben.

 Figyelmeztetjük hónapos előfizetőinket az előfizetési díjaknak mielőbb kezeinkbe juttatására, hogy jövőre ahhoz alkalmazhassuk magunkat!

Azon új előfizetőinknek, kik sept. elejétől dec. végeig s így négy hóra, helyben 3 pft 30 kr-, vidéken 4 pft 4 kr-ával előfizetni szíveskednek, lapunk eddigi példányaival — két szám kivételével — kedveskedésül ingyen szolgálunk.

Szerk.

Losonc feldulatása.

1849-dik évi augusztus 7. 8. és 9-kén*)

A „Magyar Hirlap”: 184-ik számában, Andreanszky Sándor ur, nógrádmegyei főispán, a közönséget, az oroszok által elpusztított Losonc fölsegelésére hívja föl.

E fölhívás, — mely felsőbb intézkedés következtében történt — oly alkalmul szolgál, mely nemcsak megengedi Losonc elpusztulásának történetét ezúttal bár csak rövid vázlatban is a nyilvánosság elé terjeszteni, hanem szükségessé is teszi azt. Az itt történt vandalizmusról legfőlebb csak a közel vidékek birnak tudomással, a távol lakó csak mesének, vagy oly hirnek veszi, melyben egy

kevés való lehet ugyan, de hirdetett óriásivá csak a közbeszéd ajkán nőtt.

Mind Losonc, mind a közönség érdekében fog tehát történni, ha a fátyol föllebbentetik, mely a rémes drámát takarja. Nem egyedüli szomorú történet ez bár azok közül melyeknek hazánk a közelmúltban színhelye volt, de úgy hiszem egyedüli azon szerencsétlenségek közt, melynek a haza közrészvételéhez folyamodni legtöbb oka s címe van.

Egy hallgatag romtömeg, ezrek néma szenvedése hirdeti a nyomort, melynek nagysága sem a jelentől, sem a jövődőtől nem várhat megfelelőleg enyhítő kárpótlást. És miért ez iszonyuan szenvedő helyzet? Az itt nyomozott vegyes biztosság munkálata végeredményében ártatlannak találta a várost.

Sem hely, sem idő nem engedi, hogy a történet fonálát elején vegyem föl. Tehát a körülmények és a szükség esete azt parancsolja, hogy csak azon csomónál kezdjem, melyet a sors kötött össze fölöttünk.

Majd eljő a pártatlan idő, miután a történetírás híven s részrehajlatlan tollal, egészben adandja át a jövődőségnek az események láncolatát; a jelen csak azon catastrophi köztudomását bírja, mely egy virágzó várost, s ezer ártatlan s jólétnak örvendő családokat temetett el, kiknek temetőjén most kísértetként jár inség és nyomorúság.

1849-ik évi aug. 1-jén reggeli 9 órakor, körülbelül 90 orosz vonult be Losoncra szekeren, a beszercei útvonalon. Beérkezvén, a piacon telepedtek le. A velük volt 10 tiszt a fogadóban, a legénység pedig a kenyérárus sátorokban kezdett reggelizni.

Ezekután egy negyedóra mulva, a közel fürdőben tanyázó s mintegy 150-re menő guerillacsapat a várost hirtelenül körülfogta, s az oroszokat rögtön megtámadta. Egy része, a tiszteket vevén ostromlás alá, hármát, kik menekülni akartak, lelőttek, a többi elfogták. Az orosz legénység szinte tüzelni kezdett; de három társuk a guerillák által elejtetvén, a többiek Rimászombatnak csakhamar kivonultak, — málháikat nagy résztint odahagyva.

*) Midőn e város feldulatásának rövid vázlatát a M. H. után közöljük: felhívunk mindenkit, kinek a magyarság érdeke szíven fekszik; legközelebből Debrecen és vidéke tisztamagyar lakosait, hogy Losonc véginsegre jutott lakóinak fölsegelésére azon kevésbbé szerencsétlen körülmények közepette — melyek e vidéket sújtották — megmaradt filléreikkel az emberiség, hazafiság érdekében járulni, s felretéve minden pártszínezetet, minden felekezetiességi érdekeket, — a segítyezésben vetekedni mielőbb siessenek! E végre aláírási ívet nyitottunk helyben lapjaink kiadóhivatalában Csáthy Lajos ur könyvkereskedésében, a hova a segítyezési pénz vagy egyéb könnyen pénzzé tehető tárgyak beküldendők. A jótézők neveit lapjainkban nyilvánosság elé juttatandjuk! Reméljük, hogy azok, kik magok is szenvedtek, a véginseg láttára tetteles részvétet mutatandnak a szerencsétlenek iránt. Szerk.

A holtak közösen egy sírba temették el.

Ez azon esemény és indok, mely az oroszokat, a később véghez vitt boszura fölhiyta, s Losoncnak fátumszerű elpusztítását előidézte. Losonc ellenségei azon hirt terjeszték el, miként az utcai s véletlen megrohanásban a polgárok is résztvettek. Ennek megcáfolására elég legyen fölhozni azon kétségtelen s bizonyított tény, miként a véletlen megjelent guerillákat a lakosok közül többen ügyekeztek föltartóztatni s kérni, miként a támadást ne vegyék sikerbe, mert a különben is fenyegetett városnak végromlását fogják előidézni; — de hasztalan.

A következő napokban már lehet hallani, hogy Grabbe orosz tábornoknak körülbelül 30 ezerből álló hadteste megtorlani jövend az oroszok elestét, s bár a hír a végbeviendő boszúról szörnyüket beszélt, ártatlansága érzetében azt mindenki hinni kételkedett.

Hallottuk, hogy Gömörmegyében Serkén s R.-Szombatban nyíltan beszélték az orosz tisztek, miként a város porig fog dulatni, s a lakosok fölkoncoltatni, mert — ugymond — Losoncon minden ember guerilla.

Aggodalom közt tölték el a napok, végre aug. 7-én délelőtti 11 órakor híre jött, miként az orosz előcsapatok már Pincen, Losonctól mintegy egy órányira vannak, és sebesen nyomulnak előre. Erre a lakosság egyrésze, mely kocsikat készen tarthatott, eltávozott; de sokan a közreműlés által elszibbasztva, sokan pedig ártatlanságuk érzetében bizakodva, még a gyalog menekésre sem tudták magukat hirtelen elhatározni. Leirhatlan zavar támadt.

A cholera ez időszakban iszonyuan dühöngött a városban, s számtalan holtak és betegek valának, s a hozzájuk tartozandók kétségbeesése, kiket övéik sorsa menekülni sem engedett, leirhatlan volt.

Ily szorongató körülmények között lepte meg a várost az oroszoknak kozákokból álló előcsapata, mely azt mindenek előtt villámsebességgel körülkeríté, a menekvést lehetetlenné tette, ... sőt számtalanokat visszszakancsukázott a városba, — „Psja krev Wengerská“ kiáltások között hirdetvén a rettentő büntetést.

Nem sokára egy orosz őrnagy jelent meg a városházánál, nem nagyszámu csapattal s a tisztviselőség után tudakozódék; de az eltávozván, polgármestert, s főbíró-t nevezett ki a jelenlevő polgárok közül, s e következő sarcot vetette a városra: 27,000 részlet kenyér, 100 darab ökör, 100 mázsa szalonna, 200 kila eleség, 100 öl fa, 100 akó pálinka, 25 akó spiritus, 100 akó bor, 100 akó szilvórium, 50,000 részlet széna, 500 kila zab, 20 mázsa dohány.

Ezen megbírhatlan sarc — miután azelőtt néhány napokkal a Görgei vezérlete alatti magyar sereg, s Sass orosz táborra vonult keresztül Losoncon, s azt mindenből kifogyasztotta — azon kikötéssel követeltetett, hogy ha másnap reggeli 8 óráig kiállítva nem leend, a város kegyelem nélkül fel fog dulatni. Ezen sarc egy részben csakugyan ki is szolgáltatott.

Néhány polgárokból küldöttség alakulván, — békejelül fehér kendőt lobogtatva, Grabbe tábornokhoz indult, hogy a polgárság ártatlanságát bizonyítsa s kegyelmet kérjen. A főhadiszállás Apátfalván volt, az oroszok a Losonc s Apátfalva közti réteken táboroztak. Ezek között kellett átvonulniok a losonciaknak. Az oroszok először nem akarták őket átbocsátani, dühösen támadták meg, szeméikbe pökdöstek, s rögtöni legyilkolással fenyegettek. Sok szorongattatás után végre sikerült nekik Nadde ezredéhez jutni, — ki haragosan fogadta őket, de szavai végre kegyelmet ígértek.

Hanem a kegyelem csak szó maradt, mert még azon nap délután rabolni kezdtek az oroszok a végutcákban.

A tisztek biztatták a lakosságot, mikint csak rablás leend, de gyújtás nem. A közlegénység ezt is nyíltan bevallotta.

Ily körülmények közt beesteledvén az idő, az aggodalom és szorongattatás senkit sem hagyott aludni. Éjjel 10 óra után hirtelen egy kozák csapat vágatott be a városba, s az utcákon bolyongó lakosságot körbe fogván, dühvel kezdték kancsukázni, követelvén, hogy vezessék el a lelőtt oroszok sírjához. A kozákok, kikkel több tisztek is voltak, vágattak, s a lakosokat kergeték maguk előtt. A temetőre kiérvén, azt parancsolák, hogy a sírt ássák föl. A losonciak azt ásó és kapával akarván eszközölni, egy tiszt vadul riadt rájuk, mondván: „ti kutyák, hiszen azok méltók, hogy gyilkos kezeitekkel ássátok ki; ti öltétek meg, mert minden losonci gyilkos guerilla.“ És pusztán körmeikkel kellett a sírt földulni.

Sötét éj volt. Az oroszok vad szidalma, kancsukaik csapása, a sírbontók nyögése, s a csapásokra fölfölemelkedő jajkiáltásaik még rémesebbé tévék az éjet, s ez iszonyu munka az éjjel óráiban rémesebb éjt idézett elő, mint milyet a barbar századok mutathatnak elő.

Végre a sírfenékről feltűntek a büszhödt testek, melyek egy szövétnek világánál megvizsgáltatván az oroszok által, miután arcaikat meglátták, iszonyuan kezdtek ordítani, s a sírbontókra újra rárohanván, s őket kegyetlenül vervén, azzal fenyegeték, hogy e sírba most ők fognak elevenen eltemettetni.

Végre a holttestek megmosatván, a három közlegény a sírba téteték, a tisztek pedig a kath. templomba vitettek, s másnap egész katonai szertartással temették el.

Sok egyeseknek borzadásig szenvedő története hozathatnék elő; — de azt a hely szűke miatt nem lehet tennem; egy külön munkában körülményesen ohajtván azt leírni. Most csak az egyszerű vázlatolásnál maradva a főbb eseményeket pusztán, de hiven terjesztem elő.

Aug. 8-án éjjel után nem sokára kezdék meg a rablást, melyre jelt trombiták harsogása adott. Az oroszok ezredenkint jöttek be, s bizonyos időszakokban új ezredek válták fel a rablott tárgyakkal megrakodtakat. A városnak minden szögletében hangyaként hemzsegő oroszok nemcsak a házakat rabolták, hanem a lakosokat kegyelle-

nül és minden irgalom nélkül verték, — mindenek fölött csizmáikat húzták le, s ha azt erővel kellett tenniök, kék foltokat osztogattak kárpótlásul. Kis idő múlva minden lakos mezitláb volt, s azonfölül felső öltönyétől is megfosztva, többen pedig meztelenségig vetkőztetve. Pénzt különösen követeltek, s minthogy mindig más, s rablás-szomjtól égő ezredek jöttek be, a kirablottaktól is kértek pénzt, s ha nem adhattak nekik, kegyelem nélkül üttették. az utolsó csapatok legdühösebbek voltak, mert ezek már vagy semmit, vagy értéktelen dolgokat találván, vadságukat kegyetlenkedésben hűtötték ki.

A tisztok is, kivált a született orosz tisztok, a közlegénységgel vetekedve raboltak. — Ezen rablás rendszer volt, mert midőn a város már mindenből kizsákmányoltatott, akkor csákányokkal és furkókkal s dorongokkal jöttek be, s a mi elvihető nem volt, azt porrá zúzták. Épen egy tükröt, egy széket, egy butor-darabot sem hagytak. — Az ágybelieket folmetszték, s belőlök a pelyhet kieresztvén, az utcák mintha hóval lennének beborítva — helylyel voltak macadamizálva. Az elásott s elrejtett pénzek és kincsek fölhalálásában különös ügyességet s gyakorlatot fejtettek ki.

A boltok tartalmát szekerekre rakták, s azokból minden legkisebbet elvittek. Ezen rablásban, sőt a kegyetlenkedésben is nagy részt vettek az orosz tábornak előfogatokkal szolgáló fuvarosok is, kik többnyire a szomszéd vidékek parasztjai voltak.

A pincéket mindenütt feltörték, s a bort, melyet kinni nem birtak, kieresztették. Azon vadság, s kegyetlenség, melyet különösen részegségükben gyakoroltak, leírhatlan, — elanynyira, hogy semmi fegyelmet sem ismertek, s tisztjeik sem birtak velük. Több eset volt, hogy a legénység által gyakorlott adászság fölött az őket fekezni nem bíró tisztok is könyeztek. A salva guardiázott gyógyszerárakat is kirabolták, sőt a holtak szemfedőihöz is mertek nyulni, s a templomokat kirabolni.

A rablás, a mi a történetben is csaknek hallatlan, másfél napig tartott. A várost folyvást bekerítve tarták; senki sem menekülhetett. A lakosság a kancsukákkal folyvást üldözöttetett, sokan halálig gyötörtettek.

S emlitem-e a vadságot, melylyel a nők irányában viseltettek. — Az legyen ezuttal elhallgatva; ha gyakorolva volt, említve ne legyen az erkölcstelenség.

És még ez mind nem volt elég. Aug. 9-én délután gyújtották föl a várost. Csaknem minden házat külön gyújtának meg. A szobákban maradt összetört butorokat középre egy rakásra hordván, erre készített szurkos kanócaikkal eszközlék a gyújtást, mely hogy olthatatlan legyen, a butorokat szurokkal is behintették. — Ezen fölül égő röppentyüket is bocsátottak.

Midőn a gyújtás kezdődött, tábori zene zendült meg, s a lángok pallogása közé az oroszok hahotája vegyülvén, midőn a tábori zene is megszólalt, iszonyu jelenetet

engedett látni az elgyötört s azonfölül koldusbotra jutott lakosságnak.

A városban örcsapatok jártak, s ha valakit oltással foglalkozva találtak, azt ostorozták; sőt több helyen a lakosság a tűznek is kergettetett.

Rövid idő alatt egy lángtengerré lett a város. Fekete füstfellegek emelkedtek fölötté, s rémes volt látni, midőn a házak ablakai okádták a füstöt, s a felköltött szél izzó hullámokat vetett a levegőbe.

S a vad hahota és szitok az oroszok ajkairól, a rémült marhák bögése, s a futósó ebek éles vonítása, lélek-rázó hanggal tölték be a levegőt.

Este felé a hőség tűrhetetlen lön, s a lakosok Apátfalvára hajtottak. Képzeltetni a férfiakból, nőkből, gyermekekből és vénékből álló csoport, mily kínos érzelmek közt nézte a lángtömeget. Mindennél jobban fájt hallani az oroszok kárörvendő hahotáját, s még ki nem hűtött bosszufenyegetésüket, s egész dühvel hirdetett azon toldalékokat, hogy most már mindnyájan fel fognak koncoltatni, — mi azonban nem teljesedett be.

Igy dultván föl Losonc, másnap az orosz tábor indulásra készült, s a jelen volt lakosok kárpótlásul, minden személyre esendő 2 pfttal jutalmaztattak. Végre egybehivatván egy orosz tiszt által, ez következő szavakat intézte hozzájuk: „Én szoros vizsgálatot tartottam, hogy várostokat nem az oroszok gyújtották fel, hanem parasztruhába öltözött guerillák és losonciak.“

Ezen hallatlan elvetemedettséget és oktalanságot tanúsító bucsuszavak után, fölszedték táborukat s számtalan zsákmánnyal terhelt szekerekkel Zólyom felé indultak.

Képzeltetni, a losonciak mily szerencsés utat kívántak nekik.

Midőn a losonciak visszajöttek, éktelen düledéket s omladozó romokat találtak. Minden elpusztítva, megsemmisítve volt. Egy harapás kenyér, egy rongy nem maradt, s ha a közel vidékek nem siettek volna élelmet behozni, sokan az éhhalálnak lettek volna kitéve. Szivrepesztő volt, midőn láthatatlán azelőtt jómódu s jólétet élvező polgárokat egészen lemeztelenítve, s csak kölcsön kapott alsó ruhákba öltözködve, vándorogva járnai a düledékek között, s köszönve elfogadni egy darab kenyeret, melyre könyeik hullottak.

De ezen szomorú látvány leírása terjedelmes helyet igényelvén, az más alkalomra tartatik föl, ezuttal még csak azt említem meg, hogy mintegy 3 megégett holttest találtatott, s néhány összeszurt s halálra gyötört nőalak.

Ezen esemény után néhány napra a világosi fegyverletétel megtörténvén, a magyar pénz is, a losonciak egyedüli segélyeszköze elveszett, s így minden vagyonuktól megfosztva, szorgalom- és iparukban végkép megszibbasztva, a szó szoros értelmében, átalánosan koldusbotra jutottak. Az inség, a nyomor leírhatlan. Télen által alig levén födeles ház a városban, többnyire csak pincék-

ben, félig meddig kiigazitott nyomorult szobákban, sokan kunyhókban is voltak kénytelenek lakni.

Borzasztó egy ily általános nyomort látni, s ti, kiket a balsors ily helyzetre nem juttatott, nem is képzelhetitek a szenvedést, mely e sötét romok közt uralkodik.

Általános a nyomor és inség, — csak általános részvét s segélyezés képes azt enyhíteni; s ha e szerencsétlen történet nem ösztönöz valakit annak gyakorlására, kérszavakkal hasztalan ügyekeznenek azt a losonciak előidézni. —

J.—Y.

Emlékezet.

Sötétlő távolban — leáldozott multak
Határain csapong a hű emlékezet,
S elröpült örömek délibábján lengve,
Nyujt a jelen felé nyájas testvérkezet.

Mosolygó képedben idézi előnkbe
Eltűnt aranykorunk kised vigalmait,
S bánatos óráink hangját ismételve
Feltöri a szívnek hegedt fájdalmait...

Viszsza-viszszanézte elmult idők során,
A boldog gyermekkor képe lebeg felém;
Majd ifjúságomnak letűnt fényszakára
Bánat és öröm közt emlékszem vissza én.

Mi jólesett egykor, ha reám hajoltak
Fáimnak susogva röpke lombjai!
S mellettem enyelgve, hűs szellő szárnyain
Fel-felsőhajtottak leánykám dalai!

Bus daloknál akkor mélyen elmerültem,
S multamon merengve, nem érzém a jelent;
Minden a mi egykor kedves volt szívemnek,
Lelkem előtt mint ködfátyolkép megjelent..

Elhunyt barátomnak alvó hamvaira
Emlékezém és ah följajdula szívem!
S ledér szeszélyére gondolván a sorsnak,
A bus sírházában könnyel tölt meg szemem.

Rózsaszínfátyolát előttem hiába —
Hiába vonja fel a mosolygó jelen,
A fátylon keresztül, multak éjjelébe
S a sűrűregbe is belebben szellemem...

Oh a mi megtörtént túltelt gyászüdőkben
Borongó bus lelkem, mért nem felejtheted?!
Mert a mult sírjának porába beirta
Végetlen nevét az élő emlékezet!

Kis József.

Egy hölgy sirkövére.

(Meghalt Gleichenbergben 1850. évi jun. 26-án.)

Tova hona-, tova kedvesitől,
Itt nyugszik egy ifjú szende hölgy!

Isten — erény — haza — s emberiség:
Szive vallását ezek képezék;
Hol most vagyon dicsőült szelleme,
A menyinyben volt az élő lakhelye!

Cs.

Hajdankor költője.*)

(Történeti beszély.)

I.

— Hölgy, angyal! vagy minek nevezzelek?... Te az első napsugár vagy, melyet isten gyujta meg, hogy sötét keblemre világolj..... Mosolygj reám!... hiszen arcodba oltá bájait anyád, a nyári hajnal.... Te nem vagy a hős Dobó István leánya; nemzöd a nap, mely szemedbe ülteté sugárait.... Anyád a fehér hajnal, mely fátyolát arcodra teríté... Dajkád volt a tavasz, mely rózsáit csókolta ajkaidra.... Hangokra a berki csalogány, lépteidre, nyári lengeteg tanított..... Mosolygj reám! és e mosolyban mutasd meg minő a menyiny, a szerelem menyinye, mely fölél lelkem, minden nemes érzelmeivel vágyik!.... Te, gyémántja honom hölgykoszorujának!.... hiában volnék isten, hogy kifosztva minden ékéből a szép világot, azokat reád ruházzam, mert szebbé nem varázsolhatnának, mint minő vagy! —

— Csapodár! te szavakban áradozol; az érzelmek néma-mélyek.

— Kimondja azt, hogy az érzelmenek nincsenek szavai? — Bú és örömhangozokban olvadoz.... Ki, epedve hullámozó tenger partinál, mentő csolnakon várja szive emberét, nem sohajt-e fel gyakorta a haragvó égre!?... Midőn az utósó göröngy aláhull a koporsóra, mely boldogságunk egy szép virágát örökre földbe zárta: nem szavakban tör-e föl keblünkbe e fájdalom!? S midőn szívünkre zárjuk azt, kit rég epedve vártunk, az ajk — szívünk viszhangja — némán vesztegel-e!?... S a szerelem volna néma!?.. Nem, leány! hangzatos az, mint meleg tavaszban a zöld liget; mint vig hullámok közt viruló oázis; mint a lég üvegje, mely pacsirták dalától visszazeng.

— S ha a költő szeret?....

— Szeretni úgy, mint a költő, senki sem tud. A költő keblében számszorozva él minden indulat. Boszuja vak, mint a villám. Gyűlölete sötét, mint a haragvó ég arca. — Szerelme mély és gazdag, mint a gyöngytermő ocean; szavakban és érzelmen dus, mint habokban a tenger.

— A tenger nő és apad! —

— De gyöngye a mélyben sértetlenül marad; s ez a költő szerelme. Végetlen tengerár a hűség, mely e gyöngyöt takarja, s ha gyöngyhalászként, elrablá is azt a halál, a hűség tengerárja kiapadhatlan maradt.... Ilyen a költő szerelme, ilyen az én szerelmem Krisztina! Oh, mondd, szeretsz-e?... hangod varázsával hirdesd keblem ifju, új világának az ébredő szerelemtavaszi első dalát.

*) Lásd Budainál.

— Bálint! kell-e mondanom azt, mit a ragyogó szem, a hullámzó kebel, a szívnek hangos dobbanása, hiebben lefest, mint a költő ajka, mely édes szavaknak tengerében áradoz?!.. Ajkamnak minden mozdulata, minden sohaj, mely ajkimon átvillan, egyegy szerelem!... És e szerelem bálványa ki lehetne más mint te!?!... szeretlek, lelkem ifja! én szeretlek.

— Örökké?

— Midőn a szót kimondom, szeretlek, kimondtam a végetlenséget is.... A szerelem, melynek élete nem a sirnál végződik, nem szerelem; egy tisztán láng az, mely mindennapi érzelmek méhében fogamzott, s melyet a változékonyság nyomoru szelleme egy lehellettel tesz semmivé!..... Én nem kérdém: örökké fogsz-e szeretni? tudom, hogy szerelmem végetlen, s fölfogja lángjaival gyújtani a tiedet, ha az kialudni akar-na is. —

— Legfőnségesb leány! enyim, enyim vagy örökké!

A barna ifju átölelte szíve kedvesét, s a szőke lány akként hajolt férfias keblére, mint tiszta ég, mely a lát-határon barna föld ölére hull.

És ti nem fogjátok hinni, hogy e párbeszéd, e jelenet, 1572. Pozsony egyik fényes csarnokában folyt le....

Pedig úgy van. Az ifju, Balassa Bálint, a kor troubadourja; a lány Dobó Krisztina, Eger hősné leánya volt.

A vallomásnak egyetlen tanuja volt. A méla hold, melynek sugárai halvány lámpafénnyel olvadának egybe, oly varázsszal, mint midőn a fehérhajnal, kelőnap első sugáiraival ölelkezik.

II.

Ez éjtel követő reggelen emlékezetes nap viradt a magyarra.

Rudolf császár koronáztaték magyarkirályyá.

A szokott szertartások után, Pozsonynak túl a Dú-dán eső erdőcskéjében, tágas korlátok közt fényes lovag-játékok tartattak a császári család tiszteletére.

Jelen volt az egész udvar; kíséretökben számos ide-genek, kik közt egy szép olasz hölgy — nevezzük őt Gi-udittanak — volt mind a magyar, mind az idegenajku ifjuság bálványa.

Lovagjátékokban, vagy komoly csatákban, csak sokkal nagyobb számú ellennek engede még diadalt a ma-gyar. Itt is Balassa Bálint, a költő, lőn a nap hőse, több vitéz magyar és német lovagok ellenében. Fejére, — ho-nunk egy akkori szép s lelkes leánya illeszte babért, s kötő oldalára a Rudolf által pályadíjúl ajánlott drágamivű kardot.

Az ünnep királynőjének páholya, szomszédos volt azzal, melyben Giuditta junoi pompában ült; s midőn Ba-lassa előtte elhaladt, az olasz hölgy, sötét szeméinek egész tűzét sütő az ifju arcaiba.

És megreszketett látásánál, s összeszeszorított ajkai közül e pár szó töredezett ki... „ez ő!”

Az innepet fényes táncmulatság rekeszté be; mely-ben hasonlólag az egész udvar részt vőn.

Számos álarcosok s bohócok tarkíták az estélyt, kik rögtönözött élcekkel igyekeztek annak nagyobb élénksé-get adni.

Olasz, spanyol, német s több idegen táncosok nem-zetők táncaival mulattaták a királyi családot, s úgy látszék, hogy nemzetiségünk e részben el lőn a versenytől zárva.

Már a király távozni készült, midőn a zenekar köz-bámulatra magyart játszik, s a tömeg közül nyulánk, bar-na ifju lépett elő.

Fővegtelen volt ő; hoszsza, sötét haja természetes csigákban omlott vállaira. Gazdagon sinórozott, vörös bár-sonymellény szorítá derekát, melynek karvágásai alul fi-nomul himzett, bő magyar ingujjak hullámoztak elő. — Szárain élénkzöld kamuka folyt alá, s lábait sarkantyus, sárga topán szorítá.

Az ifjunak valóban érdekes, s a fényeskör viseleté-től elütő külseje lepé meg egyelőre az estély vendégeit, midőn azonban táncát elkezdé, bámulat tevő némává aj-kaikat, azért, hogy általános tetszészajban annál hango-sabban törjön ki végül a — csodálat.

Tánca végeztével szerényen akart elvonulni az ifju az őt ismerni, s üdvözleni kívánók serege elől, de a ki-rály magához inté őt.

— Kicsoda ez érdekes ifju? kérdé Rudolf, a mel-lette álló Balassa Jánostól.

— Felség! ez fiam Bálint.

— A nap hőse?

— Igen, felség!

— Nem ismerém meg őt!... Jer közelebb Balassa Bálint; te, ma kétszer varázssóltál ama világba, melyet gyönyör világának neveznek, s melyet oly ritkán látogat-hat meg a király lelke.... Hiszem, hogy sértenelek ha azt mondanám kívánj jutalmat, de hidd nekem Balassa Bá-lint, nem feledlek el!*)

Néhány pillanat után eltávozott a királyi család, s a mulatság fesztelenebb lőn.

Balassa átöltözködék, s Krisztina karján azon kéjes pillanatokat élvezé, melyeket csak az bir fölfogni, ki va-laha lelkéből szeretett.

Egy álarcos követé szakadatlanul a szép párt, s vég-re, midőn a lány, anyjával a melléktermekbe távozott, az egyedül álló Bálinthoz lépett.

— Balassa Bálint! monda ő, — ha te oly lovagias vagy nők iránt, mint bajnok a küzdhely homokján: úgy félóra után a hídönél leszesz, honnan egy férfiú fog elve-zetni oly egyénhez, ki veled fontos dolgokat kíván kö-zölni!... Add reá lovagi szavadat, hogy ott leszesz.

*) — — — Nagy gyönyörűséget okozott ő a cs. kir. familiá-nak azzal, hogy olyan táncot járt, melyben őtet senki sem kö-vethette. Bud a i n á l.

— Egy lépést sem, mielőtt nevét mondad az egyénnek, ki ily titkosan akar velem találkozni.

— Te félsz!?

— Nyomorú!... Ott leszek.

— Lovagi szavadat reá!

— Szavamat reá.

— Jó éjt! —

Az álarcos távozik, s Balassa, gondolatokba mélyedt.....

Midőn ő, Olaszthonban volt, e légyottlakat minden-napi kalandoskákul tekinté, de hazájában, e nemét a találkozóknak nem hitte még divatosaknak.

III.

Félóra után Balassa Bálint a hídfele állott.

Nem kelle sokáig várakoznia. Sötét köpenybe burkolt alak a dunaparti nagyobbserű lakok egyikébe vezeté őt.

Gazdagon butorzott terembe lépett; hol egy, fényesen öltözött apród, mint látszék egyedül reá várakozott, mert beléptekor tisztelettel hajlék meg előtte, s beljebb kéré őt urnője nevében, annak lakosztályába.

Az ifju több diszes termeken áthaladván, izlést és kéjt lehelő hálósobába érkezett.

Diszes, zöld ottomanon, mint virító pázsitra vetett virág, egy nő merengett, félfekvő helyzetben.

Halványkék bársonyöltönyét emelkedő mellhullámok igyekeztek szertétegni, ében-csigákként hanyatván aláhullt fürtjei a hullámzó kebeltengeren. Sötét, nagy szemű a szoba boltívén tévelyegtek, míg piciny kezeivel egy piros cameliát morzsolgatott öntudatlanul.

Balassát villanyszerűn lépé meg a véletlen találkozás, s e név töredezett le ajkairól...

— Giuditta!

A nő sebesen emelkedék föl.

— Meglepetésnek édes hangja ez, Balassa? — vagy oly emlékezetnek szózata, mely a boldogság világát dülja szét szivedben?

— Neved az, Giuditta! melyet multammal hű emlékezet kapcsol egybe.

— Szép tőled Balassa, hogy a kor s divat ellenére nem tépted még ki szivedből az emlékezetet!... oh, de mi a te emlékezeted?... Téli nap a lankadó virágra, fogyó holdfény déli napsugár helyett, tovaröpülő álom, boldogító életkéjekért!... Te megfoszthatod magadat az emlékezettől, a nélkül hogy szived csonkulna.

— Az emlékezet nem gyom a szív kertében, hogy kitépni lehetne, Giuditta!.. s nem is virág,.. vihar az emlékezet, mely átzugja az ember szívvilágát.

— És a nyájas emlékezet?

— Ki dicsekedhetnék pusztán azzal? A multnak egy kietlen képe, száz boldogító emlék arcát fátyolozza el.

— S a szerelemé, Balassa? — a szerelemé,.. a z é n s z e r e l m e m é?... Hallgatsz?... te hallgatsz!?... tudod-e mi az, midőn nő esd, koldul szerelmet, s a

férju, ki előtt elfeledé női fönségét, hallgat!?!..... Akarsz multunkra viszapillantani?... nem bírsz?... jó; felköltöm szivedben a multak emlékezetét, a holt emlékezetet.... Két év előtt ... akkor még boldog valék! — olaszházamban, nyulánk barna ifju térdelt lábaimnál, kinek ajkáról én a menyvet lesém, s kinek ajkam egyetlen szózata teremtett üdvöt és kárhozatot... Szeretlek Giuditta! — így szóla ő — s a szerelemnek nincs távola, olyan az, mint a lég üvegje, mely kelettől nyugotig elfolyik; mint a szivárvány szalagja, mely az égről lehullva, két világrész homlokát csókolja végeivel.... És én feleltem: szerelmem olyan, mint az aloé, melynek élte hosszabb, mint az emberé, s virága egy, mely ha elhullatá szirmait, sirját találja föl az erődus növény.... szerelmem hű, mint árnyad, mely hoszsza utadon kísér!.. de még látni foglak ugy-e szívem ifja?... Az ifju igent intett.. és távozik. Nem láttam többé. Te ismered őt Balassa!?

— Igen; ösmertem.

— Az te voltál.

— Én voltam, Giuditta!

— Azóta két év folyt le. Az ifju esküdött, hogy néhány hó után visszatér.

— Körülmények ellenzék.

— Te sokáig mulattál Olaszthonban?

— Két évig, Giuditta.

— Szerettél-e ott mást, valakit kivülem?

— Senkit.

— Ugy nem ösmered minő az olasz hölgy. Az olasz hölgy két indulatot ösmér: szerelmet és boszút; s míg szerelmében engedékeny, mint gyermek, a boszuban hajthatlanabb mint egy haragvó Achilles... hű kedvesért életét, üdvét, mindenét adja; a hűtlent megöli, ha millió élet zibongana ereiben... meggyilkolja hűtlenségének tárgyával... érted? tárgyával!... Te hű voltál, Bálint!.. ugy-e hivem valál?

Az ifju habozott.

— Az valék, Giuditta!

— Ohajtom: hogy igazat mondj... mert, Balassa Bálint! én is olasz hölgy vagyok!

— Szebb, honod minden leányinál.

— Meddig maradsz Pozsonyban?

— Mig te hazádba vissza nem térsz.

— Én elhagytam végként hazámat.

— Elhagytad!?

— Balassa! az olasz hölgy hiven tud szeretni.

— Ez drága ár!

— Nem teremtett isten kincset, nincs oly drága eszme, mit meg nem bírnék vetni szerelmedért... nem hozott ember oly iszonyu büntetést, mi elborzasztana, ha hűtlenségedet kellene megboszuolnom.

— Dühöngesz!

— Nyugodt vagyok.

— Jó éjt, Giuditta!

— Távozol? Nem maradsz itt?

— Nem. Majd látni foglak.

— Akarom hinni. Mikor?

— Ha nyugodt lesz kedélyed.

— Giuditta kedélye csak a szerelem, vagy hűtött boszu keblén lehet nyugodt... Jó éjszakát!

— Jó éjt, Giuditta!

Midőn Balassa eltávozott, Giuditta sokáig szótlan néze utána; aztán enmagának mondá:

— E férfit hűtlen;... ne adja isten, hogy az legyen!

IV.

1575-ben történt az, hogy Békesi Gáspár sereggel indult Kassáról Erdélybe, Bátori Istvánt a fejedelemségtől megfosztandó.

Magyarhon egyes nagyai, diszes csapatokkal nevelek táborát, személyes vezérletök alatt.

Ezen időben, hangos zaj és kardok csattogása megszét Erdély kies völgyeinek egyikében az éj csöndét.

Azon bájos völgyek egyike volt ez, melyeket a sötét Magura lábainál alkot.

Reszkető hold szötte ezüst sugárszárait az éji köd vékony fátyolába; s halvány fényénél egy ifjút vehetünk ki, hátával vastag tölgynek támaszkodva őt fegyveres ellen küzdeni.

Körötte holttestek heverték; balkarjából sűrű csöppekben omlott a vér.

Győzött a nagyobb erő, s az ifju foglyul esék.

Mig karjait s lábait kötözké összsze, a fegyveresek egyike felszólalt...

— György öcsém! ez gonosz fickó volt.

— Őt legjobb bajtársunkat vagdalta összsze, mig kíséreit egy fejjel megkurtíthattuk.

— Ugy harcolt, mint dühös oroszlán!

— Ugyan ki ördög lehet?

— Nagy ur; mert ugyan drága mente lóg széles vállán.

— Nem utósó fogás biz ez! Drágán vettük; de drágán vegye meg tőlünk Hagymási Kristóf uram is.

— Ti a Hagymási Kristóf emberei vagytok? — kérde gyöngén a megkötözött.

— Igen bizon; aztán meg Bátori István önnagyságaé; áldja meg isten a hol csak egyet lép!

— Hová visztek?

— Hová máshová, mint a császár híveit szokás!... önnagysághoz, a fejedelemhez!... azonban szót szóért!... most már kegyelmed feleljen!.. mi a neve?

— Balassa Bálint!

Változtassuk meg történetünk színhelyét, miután két napot alá hagytunk hullani a semmiség tengerébe.

Szűk, földalatti üreg az, hova olvasóinkat vezetjük, egyetlen mécsről világítva. A tévedező sugárok penészes fal vizgyöngyeiről csillogtak vissza, mint holdsugárok a harmatesöppekről, melyek a fűszálak élein remegnek.

Nyomoru szalmafekhelyen egy ifjút találunk itt, kinek vonásaira ha jól figyelünk, nem helytelenül fedezzük fel azokban a völgyben legyőzött hőst.

Az ifju ajkai szavakban vonaglanak... Hallgassuk ki őt...

— Sors! te nyomoru delejtű eseményeink tengerén!... nem!... kacérhölgy vagy te, ki naponta változó érzelmekkel dölsz idegen keblekre!... Megaláztál; tevéd, hogy kijátszam életszerepemet a nélkül, hogy még egyszer lássam, utolszor öleljem azt, kinek kebelén a bucsuzó életet kilehelni egy pillanatban: örökélet üdvösségével ért volna föl... Hány óra lehet?... déli nap éget, ... vagy éj fátyolozta be a szép világot!... Oh, itt örök éj honol, mint hazám gyermekeinek szemén, kik egymás szívébe dőlnek fegyverőket az egyetlen kérdés fölött: ha valljon egy vagy két urnak hajtsanak fejet!... Látom-e még egyszer a szép természetet?... köthet-e kardot megfosztott oldalra!... Szép szabadság! oh, lebegj le még egyszer egedből legalább utósó álmomba!—

Szemeit zárta be, midőn kulcsőreje s hangos léptek zavarák az álmod, mely ébren átszenvedt éjek után ereszkedék szemhéjaira.

Alábocsátott sisakrostélylyal, egészen fekete mezben lépett be egy férfit, s hevesen közelite az ifju nyughelyéhez...

— Balassa Bálint! — monda ő, s szava reszketett.

— Halálom, hírnöke vagy?... Engedj csupán pár órai nyugalmat, hogy férfituhoz illőleg fogadhassam a nem érdemelt halált.

— Te élni fogsz, Bálint!

— Ki börtönfalak közt nem lát napvilágot, él-e az? Férfituak a rabság, több mint halál.

— S ha én megadnám lelked legmagasb vágyát, a szabadságot?....

— Szabadságot? — ki vagy te?

— Mi gondod rá; e falak közt ur, s ha a szabadban leszünk, koldus.

— Te rejtélyes vagy!

— Mit adsz szabadságodért?

— Magyarlonban mindent, mivel bírok.

— Mindent, mivel bírsz? — Esküdet rá!

— Esküszöm!

— Elég!

A rejtélyes lovag sietve vezeté hoszszu folyosón keresztül Balassát a szabadba, hol reájok két felszerelt ló várakozék, egy csatlós által tartva.

— Egy perc sincs veszteni való, — mondá a fekete lovag, s gyorsan veté magát az egyik lóra.

Balassa, mint ki álmodik s fél a fölébredéstől, gépszerűleg ült a másikra, s nem soká a kémlo csatlós szemei elől elfátyolozá őket az éj homálya.

Tóth Ferenc.

(Vége köv.)

Vidéki élet.

Pápa, aug. 28. Városunkban az éjjeli tolvajok ismét több jelét adák ördögi műtételeiknek, melyekkel sok gazdagot tönk szegénynyé, s több szegényt még szegényebbé, koldussá. — Ugyanis a minapában egy aranyműves boltját verték fel, melyből mindent elzsákmányolának, mi fényest csak találtak. — És most egy órást látogatának meg, kinek boltjából azonban csupán két zseb és egy faliórát sajátítanak el, a többit, a tulajdonos szerencséjére — alkalmasint akaradjok ellen — kénytelenítettek ott hagyni. — Tán a tolvajoknál is megrikkult az arany és ezüst? azért ohajtják az efféle ritka madarak alakját látni — s forgalomba bocsátni: egyéb semmi! — De mig ez történnék, alkalmasint azt akarják előbb meg tudni, hányat ütött az óra — s azért kell az óra!

Oly gyakori tájunkon a tűz, hogy szinte mi is félni kezdünk, hogy valami ördögi sorzatszabály szerint még városunkra is rá talál kerülni. Óvjon isten! — Most történt pár napja — a többi között — hogy Deveser m. város egy része porrá égett, 143 ház és 95 pajta lőn a tűz martaléka. —

Tömérdek lovas és gyalog katonaság huzódik át városunkon, részint Sopronba, részint a szűz Komárom várába menendők. — Némely hircgyártók malmára ismét kis viz. — Sohase legyen rá gondotok: kiki a maga mesterségét folytassa, máséba magát ne avassa.

Sept. 2. Furcsa esemény adá magát elő városunkban. Az eleje igen mindennapias dolog, de a vége a legújabb időkig ismeretlen termény a magyar historiában!

Egy helybeli földmives neje bizonyos vidéki suhancal — a példabeszéd szerint — öszszeszűrte a levét; még pedig anynyira, hogy a házi barát a házi gazdai jog mindenféle kiváltságait egész szemtelen bátorsággal élvezé. — Mert melleleg mondvá, mint nálunk, ugyan önöknél is, és mindenütt találkoznak oly iparlovagok, kiknek egyedüli keresetmódjuk: a courmacherei, — kiknek fővegüktől le egész talpukig, minden vagyonuk idegenek, vagyis inkább ismerőseik ajándékaiból állanak, kik ezerszer esküsznek szerelmet, melyet egyszer sem képesek érezni, — kiknek mosolygó álarcaik alá rejtett tolakodó szemtelenségük szédítő örvény a becsületesség és erényre, s egyedüli óvszer rájuk nézve az éhhalál ellenében; kik önző céljaik kivitele közben — mint az cnyészet vad daemona, örjöngő dühvel hahotáznak a porba döntött boldogság romjain; kik szemükben szemtelenséget, eszükben gyilkot, ajkaikon mérget, szíveikben csepét, zsebekben rablott kincset, csontjaikban velő helyett higanyat hordanak, s kiknek utolsó jutalmuk ... koldusbot .. vagy .. kötél!*)

*) Az volna jutalmuk, igaz; de sokszor gazdagon jutalmaztának a becsületesek fölött. — Ignótos fallunt, notis sunt derisui! — Szerk.

Hát bizony — hogy visszatérjek főtárgyamra — a férj állván, hányat ütött az óra, nehányszor végig nézett a hűtlen nön ... somfabotjával, amugy magyarosan .. Szerkesztő ur! mit gondol ön, mikép szabadult meg a nő? ... A házasságvédek közbenjárására! Állodalmi ügyvédet ne gondoljon ön! A férji jogokat bitorló suhanc, gens d' arme-okat hozott a nő szabadítására, a kik által a suhanc eredeti (?) jogaiba visszaállítván, a férj börtönbe hurcoltatott. Én a házassági viszonyok fölötti ezen eljárási módot sem az öreg „corpus juris”ban, sem a „kormánylap”ban nem találván, sajnálkodó részvétellel vagyok a maig is börtönben ülő férj sorsa iránt.

Ezen esemény után tüstént főlebb hágott 21%-tel a papucsock ára. —

Thalia német papjai még folyvást usznak adósságaik roppant tengerében; hihető, hogy viharrongálta hajóikkal nem sokára hullámsírba fognak temetkezni. Mert Ujfalussy magyar szintársulata Tatáról kevés idő múlva városunkba jövend. Csak rajta, uraim! Minél hamarább, annál jobb. Reméljük: nem fogják önök a részvétlenség hidegét érezni körünkben! —

Isten önnel s szép olvasónőivel!

Rendes levelező.

Debreceni napló.

Sept. 8-án színházunkban rendkívüli élvezetben részesülénk. A „Csikós” adatott, s a vén csikós szerepében Réthy, a pesti nemzeti színház rendes tagja, remekelt. Azt az eredeti természetességet, melyet derék Réthynek a vén csikós szerepében anynyi bájjal és hűséggel párosított, nem lehet eléggé csodálni, nem lehet eléggé magasztalni. Réthy e téren a „művés” nevet kiérdemelte. Büszke lehet Debrecen ily derék fiára. Mint értesülve vagyunk, ez alkalommal még kétszer lépend föl színpadunkon. Figyelmeztetjük az élvezni szerető közönséget az alkalom megragadására.

Itt látjuk helyén, megemlíteni azon kellemetlen hirt, mintha Balogh Józefa, ki alig egypárszori föllépése által is anynyi élvezetet szerzett színházi közönségünknek, nem fogna már többször színpadunkon föllépni. Nagyon sajnálnók, ha e hír valósulna. Egyébiránt azt hisszük, hogy az igazgatóság ismervén saját érdekét, méltányolván a közönség élvezeti igényét, nem fog elmulasztani tehetsége szerint semmit e jeles és mégis szerény művésznőnek még nehányszori föllépésre leendő megnyerése tekintetében.

Ugyancsak sept. 8-án a „Kávésarnok” című vendéglőnél bál tartatott. Mondják, meglehetősen népes volt, s a nagyobbára férfiakból álló közönség jól s fesztelenül mulatott; kár, hogy a táncélvezet varázsa a mulató férfiak keblében — nők hiánya miatt — kissé devalválva volt.

Nyomatik Debrecen város könyvnyomdájában.